

УДК 82.091

Т.В. Смушак

**МОТИВ САМОТНОСТІ У АВТОВІОГРАФІЧНІЙ ТВОРЧОСТІ
НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ ТА ІРЕН НЕМИРОВСЬКИ
(НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ «БЕЗ КОРИННЯ» ТА РОМАНУ
«ВИНО САМОТНОСТІ»)**

Невід’ємним чинником сюжету літературного твору є «мотив», – повторювана смислова одиниця, яка рухає вчинками персонажів, збуджує їх переживання і роздуми, тонко динамізує світ художнього суб’єкта. «В ролі мотиву, – зазначає Б. Гаспаров, – може бути будь-який феномен, будь-яка змістова «пляма» – подія, риси характеру, елемент ландшафту, будь-який предмет, вимовлене слово, фарба, звук і т. д., єдине, що визначає мотив – це його репродукція у тексті, так що на відміну від традиційної сюжетної розповіді, де заздалегідь більш менш визначено, що можна вважати дискретними компонентами («персонажами» чи «подіями»), тут не існує заданого «алфавіту» – він формується безпосередньо в розгортанні структури і через структуру» [4, с. 30-31].

Мотив є органічною частиною теми та ідеї твору (часто розуміється і як синонім теми або образного її втілення). Б. Томашевський вказує: «Мотиви поєднуючись між собою, утворюють тематичну єдність твору» [10, с. 121]. За словами В. Будного та М. Ільницького, «тема як інваріант містить парадигму варіантів – мотивів, які розгортаються в синтагматичній послідовності, вибудовуючи образну систему твору, зокрема сюжет (образ події), і виражаючи його ідею – творчий концепт, мистецьку інтенцію, авторський задум, ставлення до зображуваного предмета» [1, с. 174]. Таким чином, мотив – важлива смислова одиниця, з якої складається фабула твору, – домінантна категорія вираження його теми та ідеї, індивідуальних авторських станів, установок.

Художньо-виражальні функції мотиву, властивістю якого є його повторюваність, можуть виявлятися у структурі як окремої худож-

ньої оповіді, циклу, в контексті творчості письменника, так і у типологічно споріднених творах різних авторів. Типологічні паралелі на рівні мотивів можна простежити в одній, і в різних національних літературах. «Важливо, щоб ці паралелі були не збігом частковостей, а виражали істотні особливості світогляду авторів, концепції авторів» [1, с. 192], – акцентують В. Будний та М. Ільницький.

Лейтмотивом автобіографічної повісті Наталени Королевої «Без коріння» та автобіографічного роману Ірен Немировськи «Вино самотності» є, обопільно, самотність юної особи. Причини художнього окреслення аналогічного філософсько-антропологічного питання різнонаціональними авторками, криються у подібності історій їх дитячо-юнацького розвитку, що їх маркували переживання стану самотності. Адже, «подібність мотивів, за твердженням О. Веселовського, пояснюється не запозиченнями, а однорідністю побутових умов і психічних процесів, які склалися в середовищах» [3, с. 123].

Компаративне тлумачення художніх елементів, які фігурують у розвитку та функціонуванні мотиву самотності у «Без коріння» та «Вині самотності», аналіз наявних форм аналогій та розбіжностей між ними, сприятиме: наближенню до художньо-автобіографічних поглядів Наталени Королевої та Ірен Немировськи; розтлумаченню їх творчих концепцій «самотності»; означенню ролі наскрізного мотиву у створенні цілісної картини автобіографічного твору; доведенню, на спроектованому рівні, спорідненості літератур, географічно й мовно віддалених одна від одної (української та французької).

Важливими складовими передбаченої літературної розвідки, стануть напрацювання у царинах філософської антропології, психології, соціології. Бо ж «самотність» – складне соціально-психологічне явище, яке вимагає своєрідного підходу до розуміння специфіки його протікання, наслідків його дії. У рамках цього феномену необхідно розрізняти: явну (зовнішню) і неявну (внутрішню, приховану від оточення) самотність. Прикладом явної (але вимушеної самоти) служить історія Робінзона Крузо, який прожив на самоті 28 років. Вона виникає при дефіциті спілкування з людьми, людина хоче спілкуватися, але перебуває в повній соціальній ізоляції. У особистому досвіді

Наталени Королевої та Ірен Немировськи, самотність протікала у неявній формі. Пишменниці, у своєму дитячому та підлітковому віці, постійно знаходилися в оточенні людей, спілкувалися з ними, але в той же час почували себе відчуженими. Пережиті випробування самотністю, Наталена Королева та Ірен Немировськи осмислили згодом (на стадії свого дорослого життя). Творчо вдалися до писемного відтворення своїх тодішніх емоціональних станів, – почуттів непотрібності, покинутості, відчуженості, що становлять проблему самотності, – найповніше проявлених на рівні лейтмотиву автобіографічних оповідей «Без коріння» та «Вино самотності» відповідно.

Витоки самотності сімнадцятилітньої Ноель, – центральної героїні «Без коріння», простежуються від дня її народження (причини суголосні дитячій біографії Наталени Королевої, – смерть матері одразу після пологів, відсутність батька (через його постійну зайнятість), виховання її няньками у маєтку бабусі Теофіли на Волині, життя за монастирськими стінами у французьких Піренеях). Влучне метафоричне порівняння перших шести років життя дівчини (йдеться про період її виховання на Волині) з умовами росту та розвитку рослини у оранжереї, чітко детермінує передумови втрати нею позитивних емоціональних зв'язків з рідними людьми. «Перші шість років її життя були для неї тим, чим для рослини буває оранжерея» [6, с. 53]. Нестача духовного єднання Ноель-дитини із родинним оточенням (відчувала тільки матеріально-побутову сторону родинної опіки), – значна хиба дорослих у її вихованні. За поясненням Н. Максимової, – фахівця у галузі дитячої психології, сімейної психотерапії, «відсутність позитивних емоційних взаємин із близьким сімейним оточенням (насамперед з матір'ю) може становити основу психопатичного розвитку особистості» [7, с. 152].

Подібний стилістичний троп, – метафоричне порівняння дитини з рослиною, викриває також індивідуально-психологічні причини зародження самості у Елен Кароль (художній автопортрет Ірен Немировськи), – «Мене кинули на землю й полишили рости!...» [9, с. 127] (в даному випадку з алузійною нотою на предмет, з яким порівнюють). Словами шістнадцятирічної Елен, – «Це злочин – на-

родити дитину на світ і не дати їй ні крихти, ні дрібки любові!» [9, с. 127], – засвідчується сумний досвід її дитячої душі, що його зумовили байдуже ставлення до неї батьків, нездатних її ні щирсердно любити, ні оцінювати її дитячу гідність. «– Ну чого тобі бракує, невдячна? В тебе є книжки, сукні, прикраси!» [9, с. 86], – так, виключно з матеріального боку, розцінювала Белла (мати Елен) участь батьків у вихованні дитини.

Як суб'єкт середовища, людина не може уникнути переживань, спричинених її негативними взаємовідносинами з іншими людьми (особливо близькими). Накопичення неприємних емоцій через відсутність споріднених душ, – один із головних психологічних факторів, які сприяють самотності. Компаративною зв'язкою, – «ніби якась висока, холодна кам'яна стіна, що несподівано стала їй на дорозі» [6, с. 87], – Наталена Королева означає напружені стосунки Ноель з мачухою. Слухаючи настанови й повчання мачухи, дівчина інстинктивно їх відторгає, – вони ж є виявом глибоко прихованої байдужості. «Ноель натомість подякувала поправним “реверансом”, але простягнутої для поцілунку мачушиної руки “не помітила”» [6, с. 59].

Теплих емоціональних зв'язків не мала Елен Кароль з кривною матір'ю. Мати – ненависний ворог для неї, причина її нещасливого дитинства. Бо ж для Белли, «дитина – живий докір, тягар... Вона добре доглянута... Чого їй іще треба?» [9, с. 30]. З малих літ мати провокувала у доньки тривожність та депресії, – психічні стани, для яких характерне відчуття смутку, покинутості, безрадінності, пригноченості. «– Вона (мати) навіть не приїхала на вокзал зустріти нас, – з гіркотою мовила Елен, і їй здавалося, ніби душу затоплює хвиля болю й гіркоти...» [9, с. 61].

Психоемоційне навантаження на нервову систему Ноель відбувалось і через холодне ставлення до неї рідного батька. Після довгої розлуки (12 років, проведених у монастирі), «дівчина хотіла кинутися йому на шию, як годилось доньці. [...] Але ж тато, видимо, мислив інакше» [6, с. 47]. Відреагував на зустріч з донькою досить стримано: поцілував її у руку (в рукавичці), потім узяв під лікоть, та повів до екіпажу. Спостерігаючи за його поведінкою під час їх «першого разом»

сімейного обіду, Ноель робить висновок: «Дуже милий, приємний, вихований і, мабуть, добрий чоловік», – «бавив розмовами дам» так само, наче б це були випадково зустрінуті пасажирки на кораблі...» [6, с. 54].

Психологічна травма, якої зазнавала Елен через байдужість та деспотизм матері («Начувайся, Елен! – закричала несамовито Белла, схопила її за плече й так люто вгородила в нього нігті...» [9, с. 85]), зростала через брак спілкування з батьком, якого вона дуже любила й шанувала. «Елен не зводила з батька ніжного погляду. Та його погляд і ласка були звернені на дружину» [9, с. 11]. А, до цього, його несамовите прагнення кар'єрного росту та збагачення, цілком їх віддаляли один від одного. «Елен полишила мадемуазель Розу й повисла на батьковій руці. [...] І відразу ж пролунав пронизливий і сумний свисток від їжджаючого потяга, який відтоді став ніби лейтмотивом, що супроводжував короткі появи батька в її житті» [9, с. 55].

Умовою повноцінного виховання дитини є, зокрема, дотримання сімейних порядків та традицій. Така позиція зближує дитину з батьками, дозволяє їм більше дізнатися один про одного, тим самим даючи меншу ймовірність можливих конфліктів на ґрунті нерозуміння, неуваги і неповаги. Ноель щиро раділа, вирушаючи додому на різдвяні вакації. «Різдвяні свята, і навіть ці перші свята “вдома”... мусять же вони принести якісь радощі» [6, с. 88]. Батько й мачуха видимо мислили інакше, – свідомо перекинули свої батьківські обов'язки на чужу родину, – Ноель мала провести Святвечір у Сулим.

Причини підвищеної нервозності Елен теж криються у неспроможності її батьків виконувати свої виховні обов'язки. Борис та Белла по інерції жили своїми проблемами, не замислюючись про життя доньки. Кожен займався своїми справами, забуваючи, що дитина потребує постійної любові, уваги, турботи. «Елен поглянула на людей навколо себе. Вони її не помічали, та й для неї самої вони були якимись ефемерними, далекими...» [9, с. 83-84]. Дівчинка була переконана: «Книжки брешуть. Немає у світі ні чеснот, ні любові. [...] У кожній родині – лише жадібність, брехня і взаємонерозуміння» [9, с. 84] (фрагмент, написаний Елен, який став її реакцією на малю-

нок до тексту, що репрезентував «щасливу родину»). Н. Максимова підкреслила: «В подальшому, зі зростанням та розвитком особистості підлітка, внутрішньо-особистісний конфлікт між складовими “дитина”, “батьки” та “дорослий” може спричинити недостатньо раціональну оцінку навколишнього світу, автоматичне наслідування стереотипів поведінки, несвідомо засвоєних від батьків» [7, с. 154].

Самотність, отже, була явищем у родинному житті як Ноель, так і Елен. Сім'я героїні «Без коріння», – у якій не було душевних контактів між її членами (зв'язувала їх лише перебільшена чемність як між малознайомими людьми), протиставляється «справжнім» родинам монастирських подружок дівчини, у чиїх колах вона проводила свята та літні ферії. Саме на тих феріях вона бачила по різних родині різні відтінки того родинного тепла, що було «цементом» родини. «Завжди й скрізь був однаковий провідний мотив – спільне зацікавлення спільним життям» [6, с. 54].

Відвідання сім'ї Гроссманів схвилювало Елен. Ніколи, до цього, не знала вона родини, яка здійснювала свою життєдіяльність на основі спільного морально-психологічного укладу. «Вона не зводила захоплених очей із молодої жінки й трьох дітей...» [9, с. 34]. Цей випадок змусив Елен, вперше, задуматись про своє життя, про своїх рідних, і, вона гарячково намагалась знайти у своєму житті якусь ніжність, якусь «сталість». Знаходила ж лише «сталі» елементи зі свого матеріального побуту. «Вона з ніжністю згадувала про свою маленьку парту з фарбованого дерева...» [9, с. 36].

Коли члени родини живуть відокремлено, не маючи спільних інтересів, взаємної відповідальності, – самотність стає неунікною. А, окрім того, інше виховання та інші життєві засади, незнання панівної московської мови, нарешті відмінний релігійний світогляд – остаточно відчужували вихованку французького Півдня від того довкілля, в якому вона опинилася не зі своєї волі. «Тож була вона тут таки цілком чужа. [...] В цілому світі, що в ньому опинилася, вона – все чужа» [6, с. 131]. Слово «чужа», що має виключно негативну конотацію (неприятель, стороння), фігурує 5 разів на одній сторінці тексту, – у реченнях, пов'язаних одним логічним змістом.

Тавтологія, безсумнівно, – не мимовільна, а навмисне застосована, у межах одного контексту, семантично-стилістична фігура, покликана акцентувати на напруженості нервової ситуації у Ноель.

Почуття самоті перетворилось на норму психоемоційного стану Елен за період її життя у Петербурзі. Батько рідко бував удома, мати приходила ввечері й зачинялась у вітальні з Максом (своїм коханцем), друзів у неї не було. «Жила в порожньому й німому домі. Звуки її кроків у порожніх кімнатах, тиша холодних вулиць за зачиненими вікнами...» [9, с. 68]. Посилення виразності сказаної думки, у даному фрагменті, відбулося завдяки різноманітним стилістичним прийомам, поєднаних з гіперболою (наприклад, «жила в порожньому й німому домі» – гіперболічна метафора), та, зокрема, повторюваності епітета «порожній». Дублювання слова «порожній» в рамках єдиного контексту покликане, очевидно, концентрувати увагу на самотності Елен, що була наслідком впливу на неї середовища.

Замкнутість Ноель протікає паралельно, на перших порах, з її ускладненою психо-фізичною адаптацією до кліматичних умов України, – особливо до суворої київської зими (у порівнянні з субтропічним кліматом південного заходу Франції). Відтворюючи у пам'яті вир Різдяних свят у Високих Піренеях, дівчина ностальгічно сумує: «Не було там ні снігу, ні морозу, ні голих дерев...» [6, с. 92]. Повтор заперечної частки «ні» скеровує емоційний та смисловий зміст епізоду у річище протиставлення «холодної» країни, в якій зараз перебуває Ноель, та її «теплого» французького Півдня, де колись був її дім (у протиставленні вбачаємо не лише пряме розуміння поданої інформації, але й розглядаємо її переносне значення. Загалом, «холодна країна» – оцінка, що її дає Ноель своєму проживанню на Україні).

Вологий клімат Санкт-Петербурга, куди восени прибули Елен та мадемуазель Роза, з першого дня пригнічував Елен («Був один із найпохмуріших, найсиріших днів цієї невеселої пори в цих краях...» [9, с. 60]). «Це не місто, а якесь жахіття, – розпачливо пробурмотіла Елен. – А в Парижі зараз дерева стоять усі в золоті» [9, с. 60]. Погодні розбіжності двох міст, образно помічені Елен, – немов протиставлення двох етапів її життя: трагічного теперішнього

(у Санкт-Петербурзі) і радісного минулого (у Парижі). Адже, Санкт-Петербург, – місце гибелі її улюбленої гувернантки, – місто, у якому вона остаточно стала самотницею. А, Париж, – сказала Елен, – «єдине у світі місце, де я була щасливою...» [9, с. 137].

Ноель часто відтворювала у пам'яті щасливі миті зі свого ще недавнього життя «з корінням», «між своїми» (у французькому монастирському пансіоні). «Серце стиснулося при згадці про довгий, тихий рефектар, де так смакували оливки з білим хлібом на вечерю. [...] – “Qui mange – prie”, – говорили черниці, нагадуючи цим дівчатам, які ніколи не зазнали недостачі, що їжа, хоча б і на столі багачів, це дар Божий, за який слід дякувати...» [6, с. 57]. Імпульсом до наведеного спомину стали зауваження, що їх, за обіднім столом, зробила Ноель мачуха. Мачуха була противником публічного виявлення побожності, тому різко осудила падчерку за промовлену нею передобідню молитву. Ноель намагалась збагнути слова мачухи (цілком протилежні монастирським настановам), щоб зрозуміти, якою ж «була ця жінка, що говорить такі сентенції, безбожна, невдячна чи зла?» [6, с. 56].

Спогади Елен, що містять її потішні дитячі враження, яскраві деталі з колишнього побуту (ще у Києві), творять ностальгічну тональність четвертої частини «Вина самотності» (розповідає про життя Каролів у Франції). «Вона невиразно пригадувала вечори дитинства, коли поверталася з міського саду, і як її мучила спрага, й вона, проходячи під склепінням липових крон, вдихала їхній запах і мріяла про холодне молоко...» [9, с. 130].

Порушення емоційної рівноваги героїнь, почуття ними непевності й тривожності, задали, отже, тематичну спрямованість гіперфункції їх пам'яті, що набула, в обох випадках, форми нав'язливих спогадів про щасливі моменти та випадки із колишнього життя.

Тривалий смуток, відчуття пригніченості, відповідно до безлічі досліджень, згубно позначаються на здоров'ї людини, приводять до різного роду нездужань, як психічних, так і фізичних. Діагноз, який лікар А. Шефер ставить Ноель, стан здоров'я якої різко погіршав за період її навчання у Київському інституті шляхетних дівчат, – результат її

затяжної «неявної» самотності. «Ця дівчина мусить умерти не від туберкульозу, а від того, що вона тут *без коріння...*» [6, с. 105].

Переживання духовної покинутості батьками, а також постійні хвилювання та напруження через страх втратити єдину близьку людину, – мадемуазель Розу, – зовнішньо проявились у тремтінні тіла Елен («Коли дівчинка спокійно сиділа на самоті в кутку з книжкою в руках, її раптом починало трусити від жаху...» [9, с. 38]). Вона мусила тамувати в собі цю тривогу, зникати до неї, як до спадкової хвороби, «вона відчувала всю вагу цієї смертельної тривоги, яка давила на її тендітні кістки...» [9, с. 38].

Затяжні неліковані депресії, як відомо, можуть спровокувати і фатальний вчинок, – суїцид. За дефініцією О. Карлоса Мігеля Буєли, «самотність – це щось таке, що абсолютно суперечить людській природі. [...] Все завершується тим, що вона приводить до смерті, тому що породжує в людині огиду до життя» [2, с. 132]. «Елен довго дивилася на воду в каналі. “От зараз стрибну туди, – думала вона. – Я хочу вмерти...”» [9, с. 95]. Думки про суїцид, що раптово виникли у Елен, швидко розвіялись. Залишився, проте, ще один спомин про її згорьоване дитинство, заплямований думками про самовбивство.

У хвилини граничного віддалення, коли відчай найбільше оволодівав свідомістю, Ноель та Елен знаходили розраду у замріяному вдвлянні у вікно. «Ноель сперлася на вікно й дивилася на голі ще дерева в садку. [...] А “там”!.. Там цвітуть солодко запашні мімози, вулиці повні гамору, сміху, жарти» [6, с. 119] («там» – південь Франції). «Елен відгорнула штору й глянула на вулицю... Мало-помалу все навколо перестало для неї існувати. Вона з насолодою поринула у свою мрію...» [9, с. 69]. Вікно, отже, у «Без коріння» та «Вині самотності», – символ протистояння двох світів героїнь, – дійсного та бажаного, їх взаємозв'язку, і в той же час недосяжності ідеального, що вказує на ціль прагнень та неможливість їх реального досягнення.

Щоб зберегти життя і життєву силу, важливо приділяти увагу тому, що подобається. Абстрагування, – один із дієвих способів уникнення стрес-факторів (зовнішніх чи внутрішніх), а також, протидія стрес-тиску на психіку людини. Абстрагуватись, поринути у

забуття, у світ інших відносин та умов буття, Ноель та Елен допомагали книги. «І вона (Ноель) читала систематично, здебільша про прадавній світ: Вавилонію, Ассирію, Єгипет – немов навмисне, щоб не помічати того, що було перед очима» [6, с. 85]. Уроки Елен йшли один за одним від самого ранку, ні хвилини передиху. «Та вона любила навчання й книжки, так як інші люблять вино – за те, що допомагає забутись» [9, с. 68].

Аналіз наукової літератури і досліджень, тематично пов'язаних з проблемою самотності, показує, що питання можна вивчати і з погляду актуалізації позитивного потенціалу самотності. Зокрема, Г. Торо указує на негативні конотації поняття «самотність» і на позитивний сенс «усамітнення», – «Ми часто буваємо самотнішими серед людей, аніж у тиші наших кімнат» [11, с. 480]. С. Єфремов, прочитуючи поезію Лесі Українки, доходить до висновку: «Самотність як психічна потреба, як спосіб одпочити душею на самоті, кинути без перешкоди погляд на своє внутрішнє “я” дуже odrізняється від самотності як гіркої долі людини, що живе на людях, але чужа їм, незрозуміла й далека» [5, с. 211]. Обидва різновиди самотності (негативна та позитивна) присутні у «Без коріння» та «Вині самотності». Самість із трагічного світовідчуття героїнь переходить плавно у сферу їх добровільної приємної екзистенції. Проживання Ноель у окремій кімнаті шпиталю, дозволило їй уникати значної кількості ситуацій фрустрації, що завжди пов'язані з емоційною напруженістю. «Вернувшись “згори” по науці о четвертій годині, дівчина залишалася сама та, змінивши однострій на вигіднішу власну одіж, могла жити й робити, що хотіла... Такі умови життя були найприємніші» [6, с. 106]. Побороти страх самотності, навчитися позитивно нею користуватися, вдалось і Елен. «Її раптом нестримно захотілося цілковитої самотності, тиші, гіркого смутку, які лилися в її душу, сповнену неприязні й журби...» [9, с. 66].

М. Мовчан, розглянувши феномен самотності у розрізі її позитивної тенденції (усамітнення), зауважив: «Усамітнення дає можливість людині заглибитись у найвіддаленіші й найпотаємніші куточки своєї душі, зробити аналіз пройденого..., виховати в собі самотійність,

впевненість тощо» [8, с. 13]. Таким чином, без переживання самотності, яка належить до «межових ситуацій», Ноель та Елен, очевидно, не сформувались б такими сильними й упевненими у собі особистостями. «Ноель майже ніколи не йшла за течією. [...] Часто треба було чималої сміливості, щоб піти проти течії й зберегти свої індивідуальні погляди, особисту вдачу, окремішню думку» [6, с. 131]. «Я не боюся життя, – повторила вона (Елен). – Це були тільки роки навчання. [...] Я самотня, але в моєї самотності – терпкий присмак, вона п'янить» [9, с. 189].

Підводячи підсумки компаративного дослідження художніх елементів, які вирізняються смисловим навантаженням «самотність», та забезпечують функціонування мотиву самотності у структурі автобіографічної повісті Наталени Королевої «Без коріння» та автобіографічного роману Ірен Немировської «Вино самотності», варто відзначити низку їх типологічно-спільних ознак. Вони простежуються у подібності художнього зображення: психотравмівних мікросередовищ героїнь; внутрішніх переживань ними своєї самотності, окремішності; фізичних реакцій дівочих організмів на стрес-тиск оточення; способів їх абстрагування від «самотності»; позитивних проявів феномену самотності. Схожості виявляються на різних текстових рівнях: лексичному, стилістичному, синтаксичному, у виборі персонажів, рис їх характерів, подій, ситуацій, елементів побуту, природних факторів.

Розкриті типологічно-подібні аспекти автобіографічних оповідей, що стосуються розвитку та функціонування у них мотиву самотності, створюють нові підстави для проведення типологічних паралелей між автобіографічними нараціями Наталени Королевої та Ірен Немировської, а, отже, правомірно засвідчують типологічну спорідненість їх національних літератур (на визначеному рівні), – української та французької.

Література

1. Будний В. Порівняльне літературознавство: підручн. / В. Будний, М. Ільницький. – К.: Вид. дім «Києво-могилянська академія», 2008. – 430 с.
2. Буела О. Карлос Мігель. Молодь у третьому тисячолітті / О. Буела. – Львів: Добра книжка, 2009. – 384 с.

3. Веселовский А.Н. Историческая поэтика / А.Н. Веселовский. – М.: Высшая школа, 1989. – 408 с.
4. Гаспаров Б.М. Литературные лейтмотивы. Очерки по русской литературе XX в. / Б.М. Гаспаров. – М.: Наука, 1994. – 304 с.
5. Єфремов С.О. Літературно-критичні статті / С.О. Єфремов. – К.: Дніпро, 1993. – 351 с.
6. Королева Н. Без коріння; Во дні они; Quid est Veritas?: [повість, роман, новели, оповідання, спогади] / Н. Королева. – Дрогобич: Відродження, 2007. – 672 с.
7. Максимова Н.Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посібник / Н.Ю. Максимова. – К.: Либідь, 2011. – 520 с.
8. Мовчан М.М. Феномен самотності як проблема буття особистості в соціальному середовищі [Текст]: автореф. дис. канд. філос. наук: спец. 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури» / М.М. Мовчан. – К., 2008. – 20 с.
9. Немировський І. Вино самотності: [роман] / І. Немировський; [з фр. пер. Г. Малець]. – К.: Унів. вид-во Пульсари, 2010. – 192 с.
10. Томашевский Б.В. Теория литературы. Поэтика : учеб. пос. / Томашевский Б.В. – М. : Аспект Пресс, 1999. – 334 с.
11. Торо Г. Уолден, или жизнь в лесу / Торо Г. Уолден. – М. : Худож. лит., 1986. – 639 с.

Анотація

Т.В. Смушак. Мотив самотності у автобіографічній оповіді Наталени Королевої та Ірен Немировської (на матеріалі повісті «Без коріння» та роману «Вино самотності»).

Стаття присвячена компаративному тлумаченню художніх елементів, які фігурують у розвитку та функціонуванні мотиву самотності у автобіографічній повісті Наталени Королевої «Без коріння» та автобіографічному романі Ірен Немировської «Вино самотності». Шляхом психологічного та філософсько-антропологічного підходів до трактування проблеми, визначено причини виникнення аналогічного мотиву у автобіографічній творчості різнонаціональних письменниць (української та французької відповідно). Криються вони передусім у подібності життєвого дитячо-юнацького досвіду Наталени Королевої та Ірен Немировської, маркованого обопільно «самотністю», а також у схожості їх світовідчуттів, світоглядних позицій, психофізичних реакцій. Проведено паралелі між художніми методами та

моделями передачі особистих психо-емоційних станів самості, виявлено ряд подібностей у розкритті теми різними авторками.

Типологічно-подібні аспекти «Без коріння» та «Вина самотності», що стосуються розвитку та функціонування у них мотиву самотності, не лише створюють підстави для проведення типологічних паралелей між автобіографічними оповідями Наталени Королевої та Ірен Немировської, але й правомірно засвідчують типологічну спорідненість їх національних літератур (на визначеному рівні), – української та французької.

Ключові слова: мотив, самотність, автобіографічна оповідь, типологія.

Анотація

Т.В. Смушак. Мотив одиночества в автобиографическом повествовании Наталены Королевой и Ирен Немировски (на материале повести «Без корней» и романа «Вино одиночества»).

Статья посвящена компаративному толкованию художественных элементов, которые фигурируют в развитии и функционировании мотива одиночества в автобиографической повести Наталены Королевой «Без корней» и автобиографическом романе Ирен Немировски «Вино одиночества». Путем психологического и философско-антропологического подходов к трактовке проблемы определены причины возникновения аналогичного мотива в автобиографическом творчестве разнонациональных писательниц (украинской и французской соответственно). Кроются они прежде всего в сходстве жизненного детско-юношеского опыта Наталены Королевой и Ирен Немировски, маркированного обоюдно «одиночеством», а также в сходстве их мироощущений, мировоззренческих позиций, психофизических реакций. Проведены параллели между художественными методами и моделями передачи личных психо-эмоциональных состояний самости, выявлен ряд сходств в раскрытии темы разными авторами.

Типологически-образные аспекты «Без корней» и «Вина одиночества», касающиеся развития и функционирования в них мотива одиночества, не только создают основания для проведения типологических параллелей между автобиографическими рассказами Наталены Королевой и Ирен Немировски, но и правомерно свидетельствуют о типологическом родстве их национальных литератур (на определенном уровне), – украинской и французской.

Ключевые слова: мотив, одиночество, автобиографический рассказ, типология.

Summary

T.V. Smushak. The Motif of Loneliness in the Autobiographical Narrative of Natalena Koroleva and Irene Nemyrovski (on the Material of the Story “Without Roots” and the Novel “The Wine of Solitude”).

The article is devoted to the comparative interpretation of the artistic elements, which are involved in the development and functioning of the motif of solitude in the autobiographic novella of Natalena Koroleva “Without Roots» and in the autobiographic novella of Irene Nemyrovski «The Wine of Solitude». The main reasons for the appearance of similar motifs in the autobiographic works of the female writers of different nationalities (Ukrainian and French, respectively) were defined through psychological and philosophical-and-anthropologic approaches. They lie primarily in the similarity of Natalena Koroleva and Irene Nemyrovski’s child and youth life experiences, which are mutually marked by the «solitude» as well as in the similarity of their attitudes, outlooks and psychophysical reactions. The parallels between manners and patterns of transmitting personal psycho-emotional states of solitude were drawn, a number of similarities in the theme developing of both writers were revealed.

Typologically similar aspects of «Without Roots» and «The Wine of Solitude» related to the development and functioning of the motif of solitude, not only provide grounds for drawing typological parallels between the autobiographic novellas of Natalena Koroleva and Irene Nemyrovski, but also legally certify the typological affinity of their national literatures (at a certain level) – Ukrainian and French.

Key words: motif, solitude, autobiographic novella, typology.

Інформація про автора

Смушак Тетяна Володимирівна – ORCID: 0000-0001-6216-2492; асистент кафедри французької філології, аспірантка Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника; вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76025, Україна